



מצפן לחינוך פוליטי

בתנועת הצופים





מצפן לחינוך פוליטי

למה חינוך פוליטי בצופים? במציאות הישראלית המורכבת והמשתנה, תיווך המציאות לחניכים/ות הוא חלק בלתי נפרד מהזהות הצופית החינוכית שלנו. מה שמתרחש בחוץ משפיע ישירות על בני ובנות הנוער, ותפקידנו כאנשי ונשות חינוך הוא להעניק לחניכים/ות מרחב חינוכי, מתווך וערכי להתמודד עם המציאות הזו, לשאול שאלות ולגבש עמדה עצמאית.

אז מהו חינוך פוליטי בתנועת הצופים? תהליך חינוכי שמטרתו לגדל דור של אזרחים/ות מודעים/ות, מעורבים/ות, ערכיים/ות, אכפתיים/ות ובעלי/ות חשיבה עצמאית. תנועת הצופים היא תנועה פוליטית א-מפלגתית.

אבני היסוד לחינוך פוליטי

1. חינוך לדמוקרטיה ולערכים ליברליים

חינוך לדמוקרטיה ליברלית המבוסס על ערכי החירות, השוויון וזכויות האדם. זהו הבסיס שמתווה את הקווים האדומים של התנועה - אין מקום לאמירות של גזענות, הסתה, פגיעה בזכויות אדם או שלילת האחר. המסמכים המכוונים של תנועת הצופים מתווים את הבסיס הערכי - דמות הצופה הבוגר/ת, חזון תנועת הצופים לחברה הישראלית, ו-10 מידות הצופה.

מה תפקידנו בפועל? לפעול לחינוך לערכי הדמוקרטיה הליברלית, לשמור על גבולות השיח והקווים האדומים, להוביל ולוודא שמתקיים שיח מכיל, לעצור מיד אמירות גזעניות, פוגעניות או כאלו הנוגדות את הערכים הדמוקרטיים והתנועתיים.

2. הונשת ידע פוליטי ואקטואלי

הנגשת מידע אמין, מגוון ומותאם גיל על מה שקורה בישראל ובעולם, כדי לאפשר לבני ובנות הנוער להבין לעומק את המציאות שבה הם/ן חיים/ות, לפתח סקרנות ומודעות אזרחית, ולגבש עמדות מתוך היכרות והבנה.

מה תפקידנו בפועל? לשלב נושאים אקטואליים וסוגיות חברתיות שמקבלים מקום מרכזי בשגרה החינוכית הצופית ולא נשארים מחוץ לשיח.

3. פיתוח חשינה ביקורתית

מתן כלים לחניכים/ות לנתח מידע, להטיל ספק, לזהות מידע מוטע או פייק ניוז, וללמוד לבחון סוגיה מורכבת מכמה זוויות על מנת **לגבש דעה עצמאית**.

מה תפקידנו בפועל? להציב שאלות המאתגרות את תפיסות החניכים/ות, לסייע להם/ן להתמודד עם נושאים רגישים או נפיצים, ולתת להם/ן כלים לניהול השיח בצורה מכבדת וערכית שמתרגלת חשיבה עצמאית.

4. טיפוח שיח פלורליסטי

הצגת דעות שונות במרחב תוך שמירה **על תרבות דיון מכבדת** - יצירת מקום שבו מותר להתווכח, לשמוע דעות שונות ולנהל דיאלוג מתוך מחלוקת - כל עוד שומרים/ות על כבוד הדדי, תרבות דיון ועל גבולות ערכי הדמוקרטיה הליברלית.



מה תפקידנו בפועל? להוביל את התרבות החינוכית ולהעניק ביטחון למדריכים/ות ליצירת מרחב בטוח, שנותן מקום לקולות מגוונים ומאפשר דיון פתוח ומכבד בתוך מחלוקת.

5. עידוד אקטיביזם ומעורבות אזרחית

תרגום המודעות והאכפתיות **לפעולה ממשית בקהילה ובחברה האזרחית**. שאיפה שהחניכים/ות לא רק יהיו בעלי/ות ידע, אלא גם ירצו לקחת אחריות ולהוביל תיקון חברתי, מתוך הבנת המצוקות השונות הקיימות בחברה הישראלית.



מה תפקידנו בפועל? להניע לעשייה ואקטיביזם, על ידי עידוד החניכים/ות ליזום פרויקטים מעורבים בקהילה של משימת מסלול, לקיחת חלק ביוזמות אזרחיות וגיבוש תחושת המשמעות והמסוגלות שיש להם/ן את היכולת להשפיע.

אילו כלים ומשאבים עומדים לרשותנו?

מטה התנועה וההנהגות מעמידים לרשותכם/ן מעטפת שתסייע לכם/ן במימוש המטרות הללו:

- **תכנים זמינים בשוטף** - שימוש בערוצים התנועתיים (כמו קבוצת הווטסאפ "מה שקורה עכשיו" ו"השבוע לפני" במכתב השבועי) לקבלת נושאי דיון מהירים על אירועים אקטואליים והיסטוריים.

• **זמני תוכן, נקודות מבט וערכות פעילות** - מערכי פעולה מובנים באתר "המסע בצופים" לציון ימי שיא, אירועים לאומיים ונושאים אזרחיים וערכיים.



• **הכשרות תנועתיות** - הכשרות וקורסים ייעודיים (כמו קורס "הקול הפוליטי") המעניקים כלים מעשיים לניהול שיח מורכב.

• **סדנאות והרצאות** - מאגר סדנאות והרצאות במימון צוות יחידת חינוך פוליטי במהלך השנה, בחודש הדמוקרטיה ובמופעים נוספים.

• **מחווון ליצירת שיח פוליטי ו-עקרונות ליצירת שיח פוליטי** - מסמכי עזר שיכולים לסייע במתן כלים פרקטיים וישימים לקיום שיח פוליטי.

• **ליווי אישי** - יצירת שיח וסיוע בבניית תוכנית עבודה, והתמודדות עם אתגרים מול המלווים/ות ומול צוות חינוך פוליטי במטה.

• **חממת היזמות** - פלטפורמה המעניקה ליווי ומימון לשכב"ג ולצוותים כדי לתרגם רעיונות ויוזמות חברתיות לפרויקטים אזרחיים אקטיביסטיים.





נושאי הלינה לעיסוק בחינוך פוליטי

חמשת נושאי ליבה לעיסוק בחינוך פוליטי יאפשרו לנו לעסוק בסוגיות קונפליקטואליות בחברה הישראלית כפי שמשתקפות בכל נושא, ולבחון אותן באמצעות נקודת מבט ביקורתית ובתוך הקשר חברתי-פוליטי הרואה ערך **במתינות בבחירה ולא כפשרה.**

נושאי הליבה נגזרו מתוך 'חזון תנועת הצופים לחברה הישראלית' אשר נוצר בתהליך שיתופי בין דרג ציבורי, דרג שכיר וחניכיות שכב"ג וכן, מבוססים על התפיסה החינוכית של התנועה-המסע בצופים. הקשר זה יזמן לנו התמודדות עם המשמעות של הבחירה במתינות והאתגרים שבחירה זו מזמנת לנו לאורך הדרך, לצד הפוטנציאל הטמון בה לקידום דיאלוג מפרה בחברה מקוטבת. אלה יאפשרו לנו כתנועה חינוכית-חברתית לייצר תשתית לחיים דמוקרטיים משותפים-לא כוויתור אלא כהעדפה מודעת להתמודדות עם מורכבויות.

נושאי הלינה

1. זהותה של מדינת ישראל-יהודית ודמוקרטית

מגילת העצמאות מגדירה את ישראל כ"מדינה יהודית ודמוקרטית". כדי להבין את המשמעויות, היחסים והמתחים הנובעים מהגדרה כפולה זו, נבחן כל אחד מהמרכיבים ולבסוף נדון בשילובם- באיזונים ובמורכבויות הנוצרות כאשר שני המרכיבים הללו מתקיימים יחד במרחב המדינה.

זהותה היהודית של מדינת ישראל

מדינת ישראל היא מדינתו של העם היהודי, כפי שנקבע במגילת העצמאות. הגדרה זו, המפגישה בין המסגרת המדינית לבין המרכיב הדתי, מעלה שאלות עמוקות אודות תפיסת היהדות בקרב אזרחיות ישראל ובקרב יהודי התפוצות. היא מעוררת דיון על הגדרת "מיהו/י יהודי/ה" והשפעתה על היחסים שבין דת ומדינה: זכויות אזרחיות, זכויות לקבלת אזרחות, והקשר בין המדינה לבין הקהילות היהודיות והישראליות ברחבי העולם. בנוסף, היא משקפת את המתח בין ההיבטים הדתיים, התרבותיים והלאומיים של היהדות, ומדגישה את האופן שבו זהות יהודית מעצבת את הפוליטיקה, החקיקה והחברה בישראל.

זהותה הדמוקרטית של ישראל - עקרונות הדמוקרטיה הליברלית

הדמוקרטיה הליברלית רואה בשוויון וחירות ערכים מכוננים, ומבקשת להבטיחם באמצעות הגבלת כוח השלטון והגנה על זכויות הפרט והמיעוט. בעשורים האחרונים אנו עדים/ות למשבר הכוח של הדמוקרטיה הליברלית בעולם ובישראל. בסוגיה זו נעמיק בעקרונותיה של הדמוקרטיה הליברלית ונדון בחשיבותה של שיטת משטר זו נוכח המשבר הדמוקרטי שקיים במדינת ישראל ואירועי ההווה. לצד זאת, נעמוד על המתחים המובנים הנובעים מהגדרתה של מדינת ישראל במגילת העצמאות כמדינה יהודית ודמוקרטית ועל האופן שבו ניתן לאזן בין שני המרכיבים הללו.

2. הממלכתיות בחברה האזרחית

'ממלכתיות' היא מושג יסוד בתפיסת המדינה המגלם את השאיפה לפעול מתוך אחריות קולקטיבית, שוויון וכבוד הדדי בין כלל האזרחים והאזרחיות, ללא תלות בהשתייכות דתית, תרבותית או פוליטית. הממלכתיות באה לידי ביטוי בממלכה-במרחב הציבורי, במערכות החינוך, במערכת החוק, בסמלים ציבוריים, בשפה ובנראות. כיום, בעידן של גבולות משתנים- גיאוגרפיים, חברתיים ותרבותיים- עולה הצורך להגדיר מחדש את מעמדה, משמעותה ותפקידה של הממלכתיות, כעקרון מייצב וככוח מאחה. תחת סוגייה זו נבחן כיצד ניתן לקיים מרחב משותף המכבד את הגיוון ואינו מדיר או כופה זהות אחת על אחרות.

3. יחסי גומלין פריפריה-מרכז

הפריפריה והמרכז הם שני מושגים המקיימים בניהם יחסי גומלין ותלות הדדית. המרכז מכיל את מרבית הכוח (תאגידים, מאפייני אוכלוסייה סוציו-אקונומית ועוד) ואת הפלטפורמות העיקריות לקבלת החלטות על חלוקת משאבים שונים. הפריפריה, מהצד שני, מייצגת את האזורים הרחוקים והמבודדים מהמרכז, שם המשאבים החברתיים והכוח פחותים. יחסי הגומלין בין המרכז לפריפריה מעצבים את דמותה של החברה הישראלית.

הם מקור למתח ולפערים, אך גם מנוע לצמיחה, לחדשנות ולערבות הדדית. יציבותה של החברה הישראלית יקבע במידה רבה באמצעות יחסי גומלין מיטביים בין הפריפריה לבין המרכז. במסגרת נושא ליבה זה נעמיק בהבנת המשאבים, החסמים והאינטרסים של כל



אזור המאפשר לראות כיצד שני הצדדים-המרכז והפריפריה- מחזיקים בכוח ובאפשרויות שמבטיחות את החוסן והיציבות של החברה הישראלית.

4. אחריות אזרחית ושוויון בנטל

חיים בחברה דמוקרטית מזמנים שיח מהותי על שוויון בזכויות ובחובות בין כלל אזרחי/ות המדינה. בישראל מושג זה נפגש עם אתגרים של ריבוי קבוצות וזהויות, מה שמוביל למתח מתמיד סביב נושאים כמו שירות צבאי, תשלום מיסים, גישה לשירותים ציבוריים ושוויון הזדמנויות. נושא זה ישאף לגעת בשורשי השוויון בין אזרחים/ות, בתחושת ההוגנות ובהבנה של "מיהו אזרח/ית טוב". נעמיק ברעיון האחריות האזרחית המשותפת ובמבנה החברתי האידאלי לאיזון בין ייחודיות לשותפות.



עקרונות מנחים לניהול שיח פוליטי

השיח הפוליטי בתנועה מתקיים ברוח ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית ומתוך מחויבות לעקרונות הדמוקרטיה הליברלית: כבוד האדם, שוויון, חופש הביטוי, פלורליזם וסובלנות. אנו מעודדים מגוון רחב של דעות ועמדות, אך לשיח שלנו יש גבולות ברורים.

לא ניתן מקום לאמירות הכוללות גזענות, הסתה, קריאה לאלימות או הדרה של אדם או קבוצה בשל זהותם/ן, דתם/ן, מוצאם/ן, מינם/ן, נטייתם/ן המינית או כל מאפיין אחר.

נתחיל בהיכרות עם הסוגייה - כל שיח יתחיל בהצגת מידע, עובדות ומושגים מרכזיים. לא נניח שכולם מכירים את הנושא, ורק לאחר יצירת בסיס ידע משותף נעבור לדיון סביב שאלה מנחה.



נציג מגוון נקודות מבט - בכל סוגיה נציג לפחות שתי נקודות מבט, ולעיתים אף יותר. ננסה להבין כיצד הסוגייה נתפסת בעיני קבוצות שונות בחברה, ונכיר תחילה את מגוון העמדות הקיימות לפני שנעבור לעמדותינו האישיות. השאירו מקום לאי הסכמה.

נחקור ונשאל - לפני שנגבש עמדה, נשאל שאלות, נבקש נימוקים ונבחן את הערכים והאינטרסים שעומדים מאחורי כל עמדה. המטרה היא להבין את המורכבות של הסוגייה, ולא למהר להגיע למסקנה.



נגדיר את גבולות השיח - מחלוקת על רעיונות היא חלק מהשיח הדמוקרטי, אך השיח מתקיים מתוך מחויבות לישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית ולעקרונות הדמוקרטיה הליברלית. לא ניתן מקום לגזענות, הסתה, קריאה לאלימות, שלילת זכויות או הדרה של אדם או קבוצה בשל זהותם.

ניצור מרחב בטוח לשיח - ניצור מרחב שבו לכל אחד ואחת יש מקום להשתתף. נגדיר מראש כיצד יתנהל הדיון ומי מוביל אותו, נדאג לתת מקום למגוון דעות ולקולות שטרם נשמעו, ונבחר את אופן השיח: מליאה, בקבוצות קטנות או בסבב, בהתאם לצורכי הקבוצה. האחריות על מרחב השיח היא של כולנו.



מבנה מומלץ ליצירת שיח פוליטי

ניצור בסיס ידע משותף ← היכרות עם הסוגייה ← נחקור באמצעות שאלות פתוחות ← נרחיב את נקודות המבט ← נדון ונקיים שיח ← רפלקציה קבוצתית ואישית

בשיח פוליטי נמנע מ..



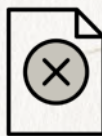
הפעלת לחץ להביע עמדה או להגיע להסכמה / החלטה



הצגת עמדה אחת כאמת יחידה



שיח מורכב כאשר הקבוצה נמצאת במתח או בעימות, עד שיווצר / שנוצר מרחב בטוח ומאפשר



שימוש במידע שאינו מבוסס

מחווון ליציאת שיח פוליטי

מטרת המחווון היא לספק למרכזים/ות ולצוותי ההדרכה דרכים מעשיים ליצירת שיח דמוקרטי, המעודד סקרנות, הקשבה, חשיבה ביקורתית ומפגש עם מגוון דעות. תפקידנו אינו להכריע מה נכון לחשוב, אלא ליצור תנאים ללמידה, לחשיבה ולשיח מכבד. יש להתאים את בחירת הסוגיות, אופן השיח והכלים לגיל המשתתפים, להיכרותם עם הנושא ולמאפייני הקבוצה.

**** מומלץ להיעזר במסמך עקרונות לשיח פוליטי****





מחווון ליצירת שיח פוליטי

כלים ליצירת שיח	כמו מה?	איך לעשות את זה?
כותרות אקטואליות	כותרת מאתר חדשות, אינסטגרם, עיתון ועוד	הגדירו מושגים, בררו עובדות, שאלו אילו קולות אינם מופיעים.
מה שקורה עכשיו	שימוש במידע השבועי בקבוצת הוואצפ התנועתית	לחפש ידיעה לפי מילת מפתח, נושא או תאריך, ולבחור את הידיעה המתאימה למטרת השיח.
סרטון קצר / פודקאסט	כתבות מתוך ערוצי חדשות, תאגיד כאן 11, הסברה	להכין דף מנחה עם שאלות שילווה את הצפייה ויעודד השתתפות פעילה.
תמונה / קריקטורה / קמפיין	הקריקטורה היומית מהעיתון, תמונות מתוך כתבות	התחילו בתיאור לפני פרשנות, שאלו אילו מסרים מועברים ומה חסר.
מושגים	ניתן לבחור מושג אחד ולחקור יחד מה משמעותו? מה מקורו? כיצד הוא נתפס לאורך השנים?	המושג ממלכתיות - מי טבע אותו? באיזו תקופה? מה הייתה משמעותו אז, וכיצד מפרשים אותו כיום?

ציטוט	ציטוט של נציג/ה ציבור, דמות ציבורית, שופט/ת, נאום	להציג את הציטוט לפני שמגלים מי אמר אותו. להתייחס לרעיון עצמו ורק לאחר מכן ל זהות הדובר ולהקשר שבו נאמר.
מתחים / שסעים	ביטחון מול חירות, דת ומדינה פרט מול הכלל, מרכז פריפריה, ריכוזיות מול ביזור סמכות.	לזהות אילו ערכים, אינטרסים או קבוצות נמצאים במתח. להימנע מהצגת הסוגייה כ"צודק מול טועה" ולבחון את נקודות המבט.
דילמה	להביא שתי נקודות שונות על ידי כתבות לאותו מקרה/ להביא שתי נקודות שונות על ידי כתבות לאותו מקרה	הגדירו את הערכים המתנגשים והשאירו מקום לאי-הסכמה.
איש/ת ציבור / מלגה / ארגון	לבחון מהי תפיסת העולם של איש/ת הציבור, המפלגה או הארגון, אילו ערכים הם מקדמים וכיצד הם משפיעים על השיח הציבורי.	לנתח אמירות, פעולות או יוזמות שלהם ולשאול מה הן מבקשות לקדם.
עמדות וקולות	עדות, תגובות של הציבור, דעות ברשת, סקר דעת קהל	להציג מגוון קולות סביב אותה סוגיה. לשאול מה עומד מאחורי כל עמדה ואילו ערכים א חוויות מעצבים אותה.
מקורות	פסק דין, גרף, נתון סטטיסטי (המכון הישראלי לדמוקרטיה)	לקרוא את המקור יחד, לזהות את העובדות המרכזיות ורק לאחר מכן לעבור לפרשנות ולשיח.

מיומנויות שונות באמצעות שיח פוליטי



הבחנה בין עובדה, פרשנות ודעה
היכולת לזהות מהו מידע מבוסס,
מהי פרשנות של אותו מידע
ומהי עמדה אישית.



חשיבה ביקורתית
היכולת לבחון מידע, לשאול
שאלות ולהימנע מקבלת
מידע כמובן מאליו.



הקשבה וניהול מחלוקות
היכולת להקשיב לדעות שונות,
לנהל אי-הסכמה באופן מכבד
ולהשתתף בדיון גם כאשר
קיימות עמדות מנוגדות.



נימוק והבעת עמדה
היכולת לגבש עמדה
אישית, להסביר אותה
ולהסתמך על נימוקים,
מידע או ערכים.



אוריינות תקשורתית
היכולת לצרוך מידע באופן
מושכל, להבין מי עומד מאחורי
התוכן, לזהות מסרים, הטיות
ואינטרסים ולהבחין בין
מקורות מידע שונים.



זיהוי נקודות מבט
היכולת להבין שסוגיה ציבורית
יכולה להיראות אחרת בעיני
אנשים/ות שונים/ות, בהתאם
לערכים, לזהות ולחוויות
החיים שלהם/ן.



מעורבות ואחריות אזרחית

היכולת לזהות את הקשר בין סוגיות ציבוריות לבין חיי היום יום, ולהבין
שלכל אחד ואחת יש אחריות ויכולת להשפיע על המרחב הציבורי.

שאלות כלליות מנחות לדיון



1 מה תפס את תשומת הלב שלכם/ן במיוחד?

2 מה הפתיע אתכם/ן או חידש לכם/ן?

3 אילו ערכים או עקרונות באים לידי ביטוי בסוגיה?

4 אילו נקודות מבט שונות יכולות להתקיים סביב הנושא?

5 מה למדתם/ן שלא ידעתם/ן קודם?

6 האם יש משהו שגרם לכם/ן להסתכל על הנושא בצורה קצת אחרת?

עם איזו מחשבה, תובנה או שאלה אתם/ן יוצאים/ות מהשיח?



7 איזה מידע נוסף ושאלות חשובות הייתם/ן רוצים/ות לדעת ולשאול לפני שתגבשו עמדה?

8 האם הסוגייה מעלה מתח או דילמה בין ערכים? אם כן, מה הם?

9 איזה טיעון הצלחתם/ן להבין, גם אם אינכם/ן מסכימים/ות איתו?

10

חזון תנועת הצופים לחברה הישראלית



החברה הישראלית תהווה חברת מופת המושתתת על **ערכי העם היהודי וערכים של דמוקרטיה ליברלית**, תפעל לחיזוק **אחדות ושותפות בחברה ובעם**, תחושת **שייכות** וסולידריות למורשתו של העם היהודי **בישראל ובתפוצות**.



חברה המקדמת **מנהיגות אחראית וערכית** המושתתת על **יושרה, אקטיביזם, צדק ושקיפות**, הפועלת למען **שלום וביטחון** מתוך תחושת **שליחות ואחריות כלפי כלל אזרחי/ות המדינה**. חברה המקדמת **שוויון זכויות וחירות**, שואפת להיות **חברה רב-גונית** המקיימת שיח המכיל מורכבויות ואי-הסכמות. חברה שכל חלקיה שותפים בבניינה, **בהתנדבות** אזרחית ובשירות משמעותי בצה"ל.



חברה הפועלת ליצירת **רווחה כלכלית, אישית וחברתית**, צמצום פערים וקידום **שוויון הזדמנויות וניעות חברתית**, שיפור איכות החיים והשירותים הניתנים לאזרחי/ות המדינה, פיתוח פריפריה חברתית וגיאוגרפית משגשגת שבראשה מנהיגות מקומית.



כל זאת תוך הכרה במרכזיותו וחשיבותו של **החינוך הצופי ככלי לקידום ערכי ממלכתיות, ציונות וחדשנות**, לאור חזונו של הרצל וברוח מגילת העצמאות.



דמות הצופה הבוגר/ת



הצופה הבוגר/ת הינו/ה אזרח/ית טוב/ה
ומועיל/ה המקיים/ת הלכה למעשה את מידות
הצופה ופועל/ת ברוח ההבטחה הצופית.
אהבת הארץ והעם בליבו/ה של הצופה
והוא/היא פועל/ת להעמקת הקשר בין
המורשת היהודית לחיים במדינת ישראל.

הצופה הבוגר/ת רגיש/ה למצוקות חברתיות,
פועל/ת לשינוי ולתיקון החברה, לשמירה על כבוד
האדם וחירותו ולשמירה על זכותם/ן של כל פרט
וקבוצה לקיום אורח חיים לפי אמונתם/ן.

הצופה הבוגר/ת ת/יפעל מתוך סובלנות וקבלת
האחר/ת ליצירת מכנה משותף וערבות הדדית בין
שונים-שווים בחברה הישראלית.



10 חידות הצופה



